

Cwmni

Papur Sir Caerffili: Cwm Aber, Ebwy, Rhymni a Sirhywi

Rhifyn 237

Pris £1

Mis Medi 2021

Y Ciosc Aur

Cofio Anne Evans

Am fod Bryn Siriol yn wylo
a Thonyfelin yn ochneidio
mae Caerffili oddi ar ei hechel.

Mae ei galar yn rhygnu'n alarus
yn nhinc y biano unig
yng ngwasanaethau y bore
yn neuadd y cof.

Yng nghyffiniau Tŷ Isaf
holir yn daer
ble mae'r athrawes
fu'n sgleinio nodau
yr emyn a'r gân?

Dafydd Islwyn

Daeth ag angerdd y cerddor - i'w harwain

yn gwyrain â'i hiwmor;

drwy ras llais a fu'n drysor,

hon rodd ei chalon i'w chôr.

John Lloyd

Yn frawychus o sydyn bu farw'r athrawes a'r cyfaill Anne Evans brynhawn Mawrth, yr 27^{ain} o Orffennaf.

Deallwn i Anne fynd lan i Wrecsam i drefnu angladd perthynas agos lle bu'n cyflwyno teyrnged raenus, deimladwy ar ran y teulu. Roedd ei meibion, Alun a Gareth yno'n ei chefnogi. Ond y tristwch mawr oedd iddi ddioddef strôc ddifrifol yno a bu mewn coma am dridiau cyn ein gadael.

Roedd Anne o ardal Wrecsam a daeth i lawr i'r De i fynychu Coleg Addysg Cyncoed yng Nghaerdydd. Wedi ennill cymwysterau athrawes cafodd swydd yn adran gerddoriaeth Ysgol Gyfun Llanhari. Ond penderfynodd mai yn addysg gynradd oedd ei dyfodol a chafodd ei hapwyntio yn gydlynnydd cerddoriaeth yn Ysgol Gymraeg Caerffili yn 1981. Gadawodd y swydd pan oedd yn disgwyl genedigaeth ei mab cyntaf, Alun.

Wedi i Alun, ac yna Gareth, gyrraedd oed priodol, ail ddechreuodd Anne ar ei gyrfa yn Ysgol Gymraeg Caerffili. Yno, fel cydlynnydd cerddoriaeth, bu'n hyfforddi corau a grwpiau cerddoriaeth creadigol gan gystadlu'n rheolaidd yn eisteddfod yr Urdd. Â'i llais soprano hyfryd ymunodd â Chôr Rhianedd Cwm Rhymni ac yna â Chôr Cwm Ni. Rhoddodd arweiniad sicr cerddorol fel rhan o'i ymrwymiad i gapel y Bedyddwyr, Tonyfelin, yng Nghaerffili.

Wedi ymddeol roedd wedi dwlu chwarae ei rhan ym magwraeth ei hwyrion. Mae Alun a Becca Evans a'u plant Oliver ac Ella yn byw ym Mhenllergaer ac mae Alun yn Bennaeth Yr Adran Ddrama yn Ysgol Gyfun Llangynwyd, Maesteg. Ym Mhenrhos, Caerffili mae Gareth yn byw gyda'i wraig Vicky a'u plant Ellie a Harri. Bydd Gareth yn dechrau ar swydd newydd yn Ysgol Gynradd Gwaelod y Garth ym mis Medi.

Oherwydd y cyfyngiadau, ond 40 oedd yn cael mynychu'r y gwasanaeth yn Nhonyfelin ac yna yn yr amlogfa. Y Parchedig Denzil John oedd yn gwasanaethu. A hyfryd oedd gweld cymaint o ffrindiau, cymdogion a chyn cydweithwyr yn dod ynghyd ar faes parcio'r Ysgol Gymraeg i ddangos eu cydymdeimlad wrth i'r arch yrru heibio fore'r 17eg o Awst.

Y bechgyn a'u teuluoedd sydd ar ein meddyliau ar adeg anodd a dymunwn iddynt ein cydymdeimlad diffuant.

Y Golygydd

Ysgol Gymraeg Caerffili

Mabolgampau

"Pleser o'r mwyaf oedd cael cymryd rhan yn y mabolgampau eleni ar ôl blwyddyn anodd. Fel capten llys Pryderi roedd yn ffrind codi'r tlws ar y diwedd." Anwen B. "Enillais y ras hir eleni a daeth fy ffrind Anwen yn ail. Roedd hi'n ddiwrnod braf ac roedd yr haul yn gwenu." Lilly T

Ymweliadau diwedd blwyddyn

Blwyddyn 6 - Antur Cymru/Adventure Wales

Blwyddyn 5 - LC2, Abertawe

Antur Cymru / Adventure Wales

Braf oedd cael mynd ar drip dau ddiwrnod i Antur Cymru. Ddydd Llun gwnaethon ni weithgareddau hwyl fel dringo wal ddringo a goroesi cwrs rhwystrau. Ddydd Mawrth gwnaethon ni "gorge walking" gan neidio i mewn i'r dwr oer.

Parc Cwm Darren

Aeth blwyddyn 6 ar drip hwyl, addysgol i'r parc. Cymeron ni ran mewn helfa drysor a chwarae gyda'n ffrindiau.

Prom Ysgol Gymraeg Caerffili 2021

Nos Fercher, Gorffennaf 7fed. "Diolch o galon i'n rhieni am addurno'r neuadd ar gyfer y Prom. Cafon ni hwyl wrth wisgo i fyny a dawnsio." Ana C.

Y Cadeirio

Digwyddiad rhithiol, wrth gwrs, oedd cystadleuaeth y Gadair eleni yn Ysgol Gymraeg Caerffili ac mae cynnal cystadleuaeth dan amodau mor anodd yn glod i'r plant a'u hathrawon. Y beirniad eleni oedd Ben Jones, cyn-bennaeth yr ysgol, ac yn ei feirniadaeth roedd e'n llongyfarch yr ysgol am barhau, er yr anawsterau, gyda'r ŵyl draddodiadol a phwysig hon. Fe'n hatgoffodd ni fod y Cadeirio wedi'i gynnal yn yr ysgol bob blwyddyn ers i Dafydd Islwyn gyflwyno'r arferiad yn 1982.

Roedd i bob stori eu rhagoriaethau ond daeth pedair i'r brig. 'Cymro' (Theo Patterson Phillips) ddaeth yn gydradd drydydd am ei hanesyn am forladron sy'n cynnwys y disgrifiad, "Dechreuodd y tonnau amrywio mewn cryfder. Weithiau fel teigr treisgar ond tro arall fel cath fach yn chwarae." A Homer Simpson (Daniel Rogers), yn gyd-drydydd, yn ysgrifennu stori fyrlymus am *gibbon* unigryw sy'n gweld "helwyr hunanol yn brifo ac yn anafu ei deulu yn greulon drwy eu caethiwo mewn syrcau." Defnyddia Pili Pala (Daisy Dowell), a ddaeth yn ail, gyfoeth o dermau technegol am hwylio, a'u hegluro, wrth ddisgrifio anturiaethau'r 'Llifogydd Anferth'.

Ond heb os nac oni bai, Betsi Cadwaladr (Grace Caddy) ddaeth i'r brig. Roedd ei naratif yn ystwyth a'i mynegiant yn glir, wrth ddisgrifio plant yn cael eu denu i mewn i antur wrth iddynt ddarllen amdani mewn llyfr. Mae ei stori'n llifo'n rhwydd gyda disgrifiadau fel, "canodd cloch swynol yr eglwys hardd i dorri ar draws y tawelwch llethol." Roedd y ffaith nad oedd hi'n gornwneud y cymariaethau, fel mae nifer o gystadleuwyr yn dueddol o wneud, hefyd yn nodwedd gref. Mae nifer o gymeriadau yn y stori ond â phob un yn ennill ei le ac mae pen llanw boddhaol ar stori gyflawn. A'r enillydd, Grace Caddy, piau'r gair olaf, "Does dim geiriau i gyfleu sut teimlais wrth ennill y Gadair. Balchder efallai! Roedd yn gwbl annisgwyl ac rown i'n geg agored! Am fraint."

Yr enillwyr: Daniel Rogers, Theo Patterson-Phillips, Grace Caddy a Daisy Dowell

Llongyfarchiadau Olympaidd

Llwyddodd Tîm Prydain i ennill 65 o fedalau yn y Gemau Olympaidd eleni a gynhaliwyd yn Japan. Dyma'r union nifer a enillodd y Prydeinwyr pan gynhaliwyd y gemau yn Llundain bedair blynedd yn ôl.

Roedd dathliadau yn ardal "Cwmni" wrth i Lauren Price o Ystrad Mynach ennill medal aur yn paffio yng nghystadleuaeth y merched. Hi yw'r cystadleuydd cyntaf o Gymru erioed i ddod i frig cystadleuaeth paffio. Mae ganddi dros 50 o gapiau am chwarae pêl-droed i Gymru a bu'n bencampwr y byd mewn cicfocsio.

Trefnodd Cyngor Cymunedol Gelligaer baentio'r bocs ffôn wrth gartref Lauren i gofnodi ei champ.

Un arall a ddychwelodd o Tokyo yn wen o glust i glust oedd Lauren Williams o'r Coed Duon a enillodd fedal arian. Daeth y ferch 22ain mlwydd oed yn ail yn y gamp Taekwondo.

“angieiswelsh”

Hyfryd oedd cael y cyfle i gyfarfod â'r ddysgwraig Angharad Jones wedi darllen cymaint am ei champ o ddysgu'r Gymraeg mewn deg mis. A braf oedd gweld ei bod yn wirioneddol wedi dysgu'r iaith. Mae'r ffaith mai “angieiswelsh” yw ei chyfeiriad e-bost ond yn adlewyrchu ei brwdfrydedd.

Yn byw yn ac yn enedigol o Fedwas, mae Angharad yn athrawes yn Ysgol Gynradd Pontllanfraith. Yno, hi sy'n rhoi arweiniad i'r ysgol wrth gyflwyno'r Gymraeg, fel pwnc ac yn nefnydd achlysurol yr iaith. Cyflawnodd y wyrth o ddysgu'r iaith mor fuan drwy ganlyn cyrsiau sabothol, “Cymraeg Mewn Blwyddyn”. Yna bu'n ategu at waith y cwrs drwy achub ar gynlluniau fel, “Say Something in Welsh”, “Duolingo”, “Noson Cocteil” a “Sadwrn Coginio”. Mae hefyd wedi bod yn mwynhau rhaglenni teledu, megis “Am Dro”, “Cynefin” ac “Iaith ar Daith”. Ei brwdfrydedd heintus sydd yn sicrhau fod ganddi “Ap Geiriadur” ac “Ap Treiglo” ar ei ffôn a Cysgliad ar ei chyfrifiadur. Ymhlith y llyfrau mae'n eu darllen mae “Amdani”, “Cawl” a chyfres “Stori Sydyn”.

Mae'n ddiolchgar iawn i gymaint o siaradwyr rhugl sydd wedi bod mor barod i'w chynorthwyo a dengys ei hawydd i arfer yr iaith drwy ei defnyddio mewn siopau fel Cant a Mil a bwytaf “Byrgyr Ansh” a “Let Them See Cake”. Un o'i hoff bethau yw mynd ar deithiau cerdded, ac yn y Clwb Rhedeg mae hi'n cynnal tudalen Facebook y clwb yn ddwyieithog. Mae ei diolch yn fawr i Eleri Llwyd Dafydd am ei henwebu ar gyfer “Siaradwr y Flwyddyn”, lle cyrhaeddodd y rownd gynderfynol. A chanlyniad hyn i gyd yw ei bod bellach yn barod i fentro ar gwrs uwch “Learn Welsh” Coleg Morgannwg.

Wrth iddi ddysgu siarad mor rhugl, braf oedd clywed am ei phenderfyniad i weld sut y gall ledaenu'r iaith wrth fynd ati i ddatblygu ei gyrfa. Dymunwn bob hwyl iddi.

Y Golygydd

Sŵt ma'r ardd yn edrych?

Gardd Awst

Golwg eitha trist sydd ar yr ardd erbyn hyn. Dyw tywydd rhyfedd yr haf hwn heb helpu, ond mae'n amlwg oddi wrth y llun hwn fod y chwyn wedi bod yn drech na fi eleni! Ond rwy wedi cael sawl pryd o ffa o'r planhigion hyn, serch hynny, a does dim byd mwy blasus na llysiau sydd newydd eu casglu. Darnau o gig moch + ffa o'r ardd + saws persli = cinio bendigedig!

Byddaf yn torri'r rhan fwyaf o bob planhigyn i ffwrdd nawr, gan adael y gwreiddiau

yn y pridd am fis neu ddau. Weithiau, ond nid bob amser, cewch ail gnwd o ffa ym mis Hydref. Cawn weld!

A dyw'r pys pêr heb lwyddo cystal ag arfer chwaith. Nid fi yw'r unig un i gael siom ynddynt eleni. Fel arfer byddai'r reilins yn yr ardd wedi diflannu dan lwyth o flodau, a'u persawr yn llenwi'r awyr. Fel y gwelwch, mae blodau gen i ond dim llawer o'u cymharu â'r blynyddoedd a fu. Digon, serch hynny, i lonni'r llygaid a'r trwyn wedi iddynt gael eu lle yn y tŷ.

Ac mae'r cêl yn amlwg yn licio'i le – a'r gath wedi gweld rhywbeth i'w diddori hefyd! P'un ai methu neu lwyddo yw hanes y planhigion, mae'r ardd yn rhoi oriau o fwynhad.

Cofio Gareth Pierce

Colled

Dydy'r cyfrifon
ddim yn gywir
yn Nolgellau
Llanddarog
a Llangyndeyrn.

Anodd y deall
y camgymeriad
yng Nghwm Rhymni.

Yn y cymylau isel
ar Aran Benllyn
fe gollwyd yr un
a fedrai ein cywiro.

Dafydd Islwyn

Â thristwch mawr y derbyniwyd y newyddion am farwolaeth sydyn Gareth Pierce ag yntau ond yn 68 mlwydd oed. Bu'r mynyddwr brwd farw o drawiad ar y galon yn gwneud yr hyn oedd mor hoff o'i wneud, sef dringo mynyddoedd. Ac ar lethrau Aran Benllyn i'r de o Lanuwchllyn, y bu'n dringo am y tro olaf. Bu'n aelod o Glwb Mynyddda Cymru ers ei sefydlu yn 1979.

Ond er i Gareth fwynhau gyrfa ddisglair, yn bennaf ym myd addysg, cofiwn ni yng Nghwm Rhymni amdano adeg ein Heisteddfod Genedlaethol yn 1990. Roedd Gareth wedi gadael y swydd fel ystadegydd y bu ynddi ers 1976 i ddod atom i ymgymryd â'r gwaith o fod yn bennaeth Mathemateg yn Ysgol Gyfun Cwm Rhymni yn 1987. Bu ei gyfraniad i lwyddiant gŵyl 1990 yn sylweddol.

Cyfraniad nodedig o'i eiddo oedd cyhoeddi'r llyfr, "Nabod Cwm Rhymni", a ddaeth o'r wasg yn 1990. Dyma gyfrol sy'n cynnig maes llafur perthnasol i drigolion ein sir o hyd. Mae yna doreth o wybodaeth, am enwogion y fro, hanes datblygiad crefydd a diwydiant mewn llyfr sy'n cynnwys cyfoeth o luniau a mapiau ar gyfer astudiaethau cyfoes. Dylai fod o leiaf un copi o'r gyfrol hon ym mhob un o'n hysgolion - yn enwedig ein Hysgolion Cymraeg.

Wedi gadael Cwm Rhymni bu'n Brif Weithredwr CBAC (Cyd-Bwyllgor Addysg Cymru) tan ei ymddeoliad yn 2018. Ef hefyd oedd Cadeirydd y Coleg Cymraeg Cenedlaethol. Bu'n uwch-reolwr yng Ngholeg y Drindod Caerfyrddin ac yn weinyddwr yn y Brifysgol Agored.

Ac yntau'n enedigol o Ddolgellau, daeth y teulu i fyw yn ardal Caerfyrddin lle mynychodd Gareth Ysgol Ramadeg y Bechgyn cyn mynd ymlaen i raddio ym mhrifysgolion Aberystwyth a Bangor. Ond yn Llangyndeyrn treuliodd Gareth ei flynyddoedd olaf gyda'i deulu. Estynnwn ein cydymdeimlad i'w weddw Lynwen, y meibion a Siôn a Gwyn a'r wyron.

Y Golygydd

Gilfach Fargod Fawr

“Mieri lle bu mawredd” oedd disgrifiad enwog Ieuan Fardd o gyflwr Gwern y Clepa, sef llys Ifor Hael yn 1780. Mae golwg eitha trist ar un o hen blasdai’n Cwm Ni heddiw hefyd ond sbwriel a sgaffaldau nid mieri sydd o gwmpas Gilfach Fargod Fawr heddiw, ac mae tawelwch llethol o fewn eu muriau trwchus.

Mae’r rhan fwyaf o’r hen blas ei hun wedi diflannu’n llwyr erbyn hyn, a bu’n glwb yfed am flynyddoedd. Ond yn ei ddydd, dyma un o blasdai bach ein cwm, yn debyg i Lancaeath Fawr a phlasdy’r Fan ger Caerffili, er yn llai na’r tai hynny. A’r tŷ hwn oedd cartref yr Edward Lewis hwnnw a fu farw’n ddibriod yn 1728, gan adael ewyllys bwysig i hanes yr ardal hon. Sefydlodd ymddiriedolaeth i godi ysgol, talu ysgolfeistr, dilladu a phrentisio pymtheg o fechgyn tlawd o blwyf Gelligaer, sef sylfaen Ysgolion Lewis Pengam ac Ystrad Mynach.

Ni weithredwyd yr ewyllys am ugain mlynedd ar ôl marw Edward Lewis, oherwydd roedd aelodau ei deulu yn anghytuno â’i gilydd. Nid rhywbeth newydd oedd hynny: roedd Gilfach Fargod Fawr wedi hen arfer â dadleuon teuluol – a mwy na dadlau hefyd.

Mae’r hanes trist yn dechrau gydag achlysur hapus - priodas William Lewis, mab Syr Edward Lewis o’r Fan ag Ann Edmond o Gelligaer yn 1611. Roedd y ddau deulu’n berchen ar diroedd eang yn yr ardal, ac yn ôl arfer y cyfnod, rhoddwyd nifer o ffermydd i’r pâr ifanc er mwyn iddynt gael incwm o’r rhenti. Cafodd William ac Ann 36 o ffermydd i gyd, a gwnaethant eu cartref yng Ngilfach Fargod Fawr.

Magon nhw deulu niferus yno - naw o blant o leiaf, a mwy na hynny, efallai. Nid yw’n hawdd darganfod hanes pob plentyn yn yr oes honno. Cafodd Wiliam ei urddo’n farchog, felly mae’n debyg ei fod yn ddyn o statws a chyfoeth hefyd. Ond yn 1643, daeth diwedd ar y blynyddoedd tawel. Gadawodd Ann Lewis ei chartref gan gyhuddo’i gŵr o geisio ei gwenwyno. Nid yw’n hawdd olrhain hanes yr achos, ond mae’n sicr i Ann a Wiliam fyw ar wahân o 1643 ymlaen.

Bu farw Ann a Wiliam yn 1664, ac yna mae problemau newydd yn codi. Roedd eu meibion yn dadlau dros ewyllys eu tad, er bod tri ohonynt – Edward, Charles a George – yn dal i fyw dan yr un to yng Ngilfach Fargod Fawr. Mae’n hanes cymhleth a hir hefyd. Mae wedi ei gofnodi yn archifau Llys Siawnsri – ac mae’r manylion ar gael (yn haws o lawer i’w darllen!) yn erthygl fanwl Greg Buick yng Nghyfrol XVI (2007) Cylchgrawn Cymdeithas Hanes Gelligaer.

Bu farw Edward, y mab hynaf, yn ddibriod yn 1675, ac yna roedd y cweryla rhwng Charles a George yn unig. Roedd perchnogaeth Gilfach Fargod Fawr yn fater o ddadlau ffyrnig rhyngddynt. Yn 1676 cafodd George y llaw uchaf, a chymrodd feddiant o’r plas. Yn 1679 aethpwyd ag ef yn garcharor i’r Fleet yn Llundain, fel methdalwr – ar gyhuddiad ei frawd Charles. Bu George yno am ryw bum mlynedd, cyn cael ei ryddhau – trwy gamgymeriad, yn ôl gwraig Charles!

Ymlaen aeth y cweryla, ac mae’n debyg bod llawer o incwm y teulu rhanedig yn diflannu i goffrau cyfreithwyr. Yn 1703 daeth rhyw fath o heddwch rhyngddynt i gyd, pan werthodd George Gilfach Fargod Fawr i Elizabeth, gwraig Charles, a mam yr Edward Lewis hwnnw a fu farw yn 1728 – gan adael ewyllys a oedd, unwaith eto, yn destun dadl deuluol. Y syndod yw, efallai, iddynt lwyddo i ddod i gytundeb o gwbl!

Doctor Elin Jones

Gwirfoddoli

Ydych chi ag amser i roi i'ch cymuned chi?

*Gwirfoddolwch gyda Menter Caerffili a'n
helpu ni i gynnal fwy fwy o weithgareddau
drwy'r Gymraeg yn Sir Caerffili*

*Cyfleoedd amrywiol e.e Gŵyl Ffiliffest,
Boreau coffi, Clwb rhiant a phlentyn,
clwb cerdded, gweithgareddau i blant,
clwb crefft oedolion a mwy.*

*Ebostiwch i gofrestru, trafod rhagor
neu am wybodaeth pellach:*

bethanjones@mentercaerffili.cymru

Gwirfoddoli Cymru
Volunteering Wales

Mewn rhifyn blaenorol o *Cwmni* soniais am ‘Sasiwn’ neilltuol: cyfres o gyfarfodydd a gynhaliwyd yng Nghapel Groeswen a ffermdy Watford Fawr, Caerffili yn 1743, i gwblhau trefniadaeth y Methodistiaid Calfaidd cynnar fel mudiad y tu mewn i’r eglwys wladol, ymhell cyn troi’n enwad ar wahân.

Ymhlith y sasiynwyr roedd y triwyr ifanc William Williams (Pantycelyn), Daniel Rowland a Hywel Harris. Fe’u portreadir yn un o gyfarfodydd Watford Fawr gan Huw Williams yn ei ddarlun ‘Y Sasiwn Gyntaf’ (1912). Mae’r teitl braidd yn annelwig, oherwydd cynhaliwyd sawl sasiwn yn ystod y blynyddoedd blaenorol. Ond hon oedd yr un Eingl-Gymreig gyntaf.

Drwy garedigrwydd Comin Wicipedia, ar sail llun sydd yng nghasgliad Llyfrgell Genedlaethol Cymru

Ynghanol y darlun, a Beibl agored o’i flaen, mae’r Sais George Whitfield. Ar y chwith iddo wrth y bwrdd mae William Williams, gyda Daniel Rowland ar y dde a Hywel Harris yng nghornel y llun yn pwysu ymlaen yn eiddgar (roedd Whitfield, Williams a Rowland yn ‘Barchedigion’ yn yr eglwys wladol). ‘Cynghorwyr’, gyda gofal bugeiliol dros ‘seiadau’ (cynulliadau lleol o gyd-addolwyr) sydd ar y chwith – dau o Loegr ac un o Gymru. Seiliwyd y portreadau o’r tri Chymro enwog ar ddehongliadau o luniau a grewyd flynyddoedd yn ddiweddarach.

Nid darlun i’w osod ar y wal oedd ‘Y Sasiwn Gyntaf’. Mewn pum rhifyn olynol o’r *Goleuad* yn 1912 ymddangosodd hysbyseb yn gofyn am ‘agents’ i ddosbarthu ‘engravings mawr’ ohono. Gwn am un capel sydd a chopi ar wal ystafell y blaenoriaid hyd heddiw. Erbyn hyn mae ‘Y Sasiwn Gyntaf’ wedi ymuno â

phortreadau Huw Williams o Hywel Dda ac Owain Gwynedd yng nghasgliad y Llyfrgell Genedlaethol.

Capel a Choleg

Pam ‘erbyn hyn’? Roedd Huw Williams yn arlunydd masnachol yn Llundain ac yn mynychu gwasanaethau Capel Jewin. Dinistriwyd y capel gan fom yn ystod yr Ail Ryfel Byd, a chollwyd yr hyn y tybid ei fod yn arlunwaith gwreiddiol ‘Y Sasiwn Gyntaf’. Ond nid dyna’r gwir, fel y clywais gan y diweddar Barchedig Elfed ap Nefydd Roberts pan oedd yn weinidog ar Gapel y Groes, Wrecsam.

Bu Elfed yn ddarlithydd yng Ngholeg Diwinyddol Eglwys Bresbyteraidd Cymru, Aberystwyth, ac yn bennaeth arno yn ddiweddarach. Yn ei ail flwyddyn yno roedd yn traddodi cwrs i fyfyrwyr y flwyddyn olaf ar hanes eglwysig. Soniodd am gyfnod y sasiynau cynnar, gan ychwanegu bod gan y coleg gopi o’r darlun enwog. Chwiliodd amdano a daeth o hyd iddo mewn cwts dan-stâr yn llwch i gyd, y llinyn wedi torri a hollt ar draws y gwydr. Roedd un myfyriwr yn gwybod mwy am arlunio na’i gymrodyr a barnodd (yn gywir) nad copi ydoedd ond y gwreiddiol.

Mewn ymweliad â’r coleg cyn iddo gau, cefais y ffrainc o weld y llun wedi’i adfer, yn hongian yn y coleg ymysg portreadau o fawrion yr enwad cyn iddo gael ei drosglwyddo i’r Llyfrgell Genedlaethol.

Trist yw nodi fod heb Gapel Watfordd bellach wedi’i werthu gan ddod â chanrifoedd o addoli yn yr adeilad i ben. Gol.

Watford Fawr (Plas Watford nawr)

Rhyfeddodau Parc Cwm Darran

Mae Parc Cwm Darran yn rhyfeddod yn ei hun, i'r rhai ohonom sy'n cofio'r amser pan oedd ein Cwm Ni yn un o gymoedd glofaol y de. Dyna'r dyddiau pan oedd yr afonydd yn llifo'n ddu, llwch y glofeydd yn llenwi'r awyr a'r ffroenau, ac yn haen ar ddail y coed a'r dillad ar y lein. Roedd pwll glo – a thip gwastraff - Bargod yn llenwi'r cwm, a phyllau Ogilvie a Groesfaen yn arglwyddieithu ardal y Deri.

Caeodd y pyllau hyn yn y 1960au a'r 1970au, ac erbyn heddiw mae'n anodd cofio golwg ein bro hanner canrif yn ôl – ac yn anodd credu bod parc hardd Cwm Darran wedi ei ddatblygu ar safle pwll Ogilvie. Mae natur wrthi'n maddau llawer o'n camweddau.

Ar Orffennaf 21ain cafodd aelodau Merched y Wawr Cwm Rhymni gyfle arbennig i ryfeddu ar waith natur wrth grwydro Parc Cwm Darran yng nghwmni Kerry Gale, un o wardeniaid y parc. Mae Kerry'n adnabyddus i lawer ohonom. Mae'n ddysgwr brwd – a rhugl erbyn hyn – sy'n mynychu llawer o weithgareddau Cymraeg y cwm. Ond mae'n frwd iawn am ryfeddodau natur hefyd, ac yn hynod o wybodus amdanynt. Cawsom ein harwain trwy weundiroedd Cwm Darran gan arbenigwr yn ei faes.

Mae llawer ohonom yn gyfarwydd â llynnoedd Cwm Darran, a mwy ohonom efallai wedi mwynhau croeso'r caffi yno. Ein harwain ni i ffwrdd oddi wrth yr atyniadau hyn wnaeth Kerry, a thrwy gaeau gwair digon cyffredin y golwg. Yn y caeau hyn fe dynnodd ein sylw at y planhigion oedd yn tyfu yng nghanol y gwair - tegerian, erwain, clafrrlys y maes, a'u ffrindiau - gan egluro i ni fod y parc yn gofalu am y caeau hyn yn ofalus. Maen nhw'n enghraifft brin o'r math o dyfiant oedd yn gyffredin ganrif a rhagor yn ôl, cyn i ddulliau modern o wrteithio a lladd chwyn gael eu mabwysiadu.

Rhyfeddon ni i gyd wrth i Kerry ddangos i ni gynifer o wahanol fathau o blanhigion a chreaduriaid sydd i'w canfod mewn un darn metr sgwâr o'r cae - wedi ei fesur wrth ddefnyddio polion bach a rhaff rhyngddynt. Cae gwair? Nage, wir – trysorfa ryfeddol o fywyd gwyllt!

Roedd hi'n ddiwrnod crasboeth o haf - un o'r diwrnodau prin hynny eleni - ac erbyn i ni grwydro'r caeau am awr neu ragor roedd nifer ohonom yn dechrau gweld eisiau diod a chysgod. Mae "anhreuliedig haul Gorffennaf gwyh" yn gallu bod yn ormod ar adegau...

A dyma Kerry yn ein harwain i le cysgodol ar lan nant fechan, a darparu diod i ni o'r oergell fach yn ei fodur, oedd digwydd bod wedi parcio gerllaw. Roedd rhai ohonom wedi bod yn edrych ymlaen at yfed dŵr claeaf o fotel plastig, a hynny ar ein sefyll. Ond yn lle hynny, dyma ni'n eistedd yn braf yn y cysgod, yn sŵn y nant ac yn yfed neithdar oer, oer – ac yn rhyfeddu, wrth gwrs!

Diolch yn fawr i Kerry am ein harwain mor dda, am ein disychedu mor effeithiol – ac am agor ein llygaid i ryfeddodau natur, a hynny mewn Cymraeg mor raenus hefyd.

Gwobr Bwysig

Mae Katherine Hughes, Ysgrifennydd Canolfan y Glowyr Caerffili ar gyfer y Gymuned ar restr fer adran gymunedol gwobrau'r Loteri Genedlaethol eleni.

Mae gwobrau blynyddol y Loteri Genedlaethol ar gyfer pobl a phrosiectau a dderbyniodd arian gan y Loteri ac yn dathlu unigolion a grwpiau sy'n cyflawni pethau anhygoel yn eu cymuned, yn enwedig yn y cyfnod anodd yma.

Enwebwyd Katherine am ei hymroddiad a'i hymdrechion gwirfoddol diflino dros y blynyddoedd ac am fod yn rym y tu cefn i achub hen Ysbyty'r Glowyr ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae'n un o ddim ond pump ar draws Prydain a enwebwyd am wobwr.

Pan gyhoeddwyd 15 mlynedd yn ôl bod yr ysbyty hanesyddol i gael ei gau a'i ddinistrio, roedd Katherine yn arwain y grŵp cymunedol a achubodd yr adeilad. Tŷ preifat ydoedd yn wreiddiol; codwyd arian gan lowyr lleol i brynu'r adeilad yn 1919 a'i droi yn ysbyty ar gyfer glowyr a'u teuluoedd. Gwasanaethodd Ysbyty'r Glowyr y gymuned leol am bron i 90 mlynedd.

Sefydlwyd Canolfan y Glöwyr, Caerffili ar gyfer y Gymuned yn 2008, a gyda chefnogaeth cronfa'r Loteri Genedlaethol cafodd yr adeilad ei adfer a'i ailagor yn 2015. Mae nawr yn ganolfan fywiog i'r gymuned, lle gall pobl o bob oed a gallu fwyhau ystod eang o wasanaethau a gweithgareddau fforddadwy. Mae hyn yn cynnwys ieithoedd, celf, ffitrwydd, gweu a dosbarthiadau dawn, yn ogystal â chynlluniau cyfeillio a gweithgareddau cymdeithasol eraill. Perchnogir y Glowyr gan yr aelodau a'i lunio gan ymddiriedolwyr a gwirfoddolwyr fel Katherine.

Wrth ei bodd yn cael ei henwebu, dwedodd Katherine sy'n dal i wirfoddoli yn y ganolfan:

' Mae'r ganolfan wedi bod o gymorth mawr i lawer yn ystod y pandemig a byddai wedi bod yn drychineb i'r adeilad gael ei ddinistrio. Roeddwn wedi gweld llawer o adeiladau eiconig ledled De Cymru yn dirywio oherwydd diffyg cefnogaeth, ond roeddwn yn credu y gallai'r Glowyr gynnig adnodd cymunedol gwerthfawr. Rwyf wrth fy modd yn gwirfoddoli yma ac mae bod yn rhan o brosiect yn fy nghymuned fy hun yn brofiad mor arbennig. Mae'n wych bod yn rhan o brosiect bywiog sy'n ysbrydoliaeth, gydag aelodau o'r gymuned a gwirfoddolwyr o bob cefndir yn dod ynghyd i gefnogi achos cyffredin.'

Mae Katherine yn frwd iawn dros sicrhau bod Y Glowyr yn ganolfan ddwyieithog. Mae'n dysgu Cymraeg ac yn aelod o'r grŵp Sgwrsio yn Gymraeg i ddysgwyr a gynhelir yn wythnosol dan arweiniad Ann Lewis a Jenni Jones-Annetts.

*Yr Hen Ysbyty
Canolfan y Glöwyr, Caerffili*

Ann Lewis

PROSIECT HYDER

A ydych yn ddi-hyder neu wedi colli gafael ar yr Gymraeg? Ydych chi eisiau cymorth gynyddu eich defnydd o'r Gymraeg gyda'ch teulu, o fewn y gweithle, yn gymdeithasol neu am unrhyw reswm personol arall?

Ar y prosiect Hyder byddwn yn cynnig cymorth un wrth un i greu cynllun wedi ei deilwra at anghenion bob unigolyn.

Are you lacking in confidence or lost your grasp of the Welsh language?

Would you like support to increase your use with your family, at your workplace, socially or for any other personal reason?

Through the Hyder project we will offer one to one mentoring support and create your own personal plan with challenges.

Cysylltwch am fwy o wybodaeth -

Contact for more information

bethanjones@mentercaerffili.cymru

Teisen Ddiwylliedig?

Rwy'n dwlu ar y llestri hardd hyn, sydd yn edrych mor bert - ac eto yn hapus i fynd yn y peiriant golchi llestri!

Gwaith Hudson a Hopkins ydynt, ac ar gael yn siop Ashburne yn Ystrad Mynach. Ac i fi, mae rhywbeth addas iawn mewn gweini'r deisen hon ar lun cenhinen Pedr, sy'n cynrychioli Cymru i ni i gyd.

Teisen goffi a chnau Ffrengig sydd yn y llun - ac enw'r cnau yn eu cysylltu â Rhufain, credwch neu beidio. *Walnuts* yw'r enw Saesneg arnynt, ac mae'r elfen *wal-* yn cael ei gyfieithu'n aml fel "estron". Dyna'r un elfen sydd yn *Wales* a *Welsh* (a *Walloon* a *Vlach*). Ond mae mwy i'r gair na hynny. Yn ôl Dr John Davies, roedd y Saeson cynnar, a llwythau Almaenaidd gogledd-ddwyrain Ewrop, yn defnyddio'r gair i ddisgrifio pobl neu wledydd oedd wedi eu diwyllio neu Rufeineiddio. Pobl - a chnau - diwylliedig felly!

Ac os ydych am fwyta'r deisen ddiwylliedig (a blasus) hon, yna:

Twymwch y ffwrn i 160C, ac irwch dun pobi 18cm x 28cm, a'i leinio â phapur saim (*greaseproof paper*)

Yna curwch gyda'i gilydd mewn un bowlen fawr

250g blawd hunan godi   1 llwy de o bowdwr codi   225g menyng (neu fargarîn) meddal

225g siwgr 4 wy mawr

1 llwy fwrdd o goffi parod (wedi ei doddi mewn 1 llwy fwrdd o ddŵr berw)

Arllwyswch y gymysgedd i'r tun, a rhowch y cyfan yn y ffwrn am 30 – 35 munud.

Ar ôl ei thynnu o'r ffwrn, gadewch i'r deisen oeri cyn rhoi eisin arni. I wneud yr eisin, curwch gyda'i gilydd

100g menyng   300g siwgr eisin

1 llwy fwrdd o goffi parod wedi ei doddi mewn 1 llwy fwrdd o ddŵr berw

Efallai bydd angen mwy o siwgr arnoch chi: mae'n dibynnu ar ansawdd y menyng/margarîn.

Yna ychwanegwch y cnau diwylliedig! A mwynhewch – a myfyrio ar y ffeithiau hyn:

- o Bersia daeth y cnau i Ewrop yn gyntaf
- yr enw Lladin ar gnau Ffrengig yw *nux Gallica*, sef
- ... cnau Ffrengig!

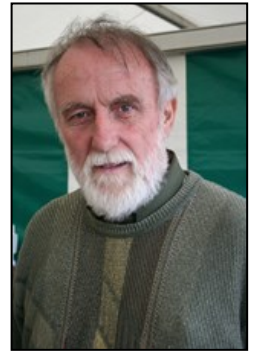
CAFFI CAREDIG

Dewch i fwynhau coffi a snac tra'n cefnogi'r cynllun Banc Bwyd Lleol.

Eglwys Tretomos, Stryd yr Ysgol, Tretomos.

Colofn Dafydd Islwyn

Cerdd Gwion Halam, 'Sic Nôt', Colofn y Dysgwyr, Cwmni mis Ebrill diwetha' yn dwyn i go' Ymryson y Beirdd, dydd Mercher, 8fed o Awst 1984 yn Llanbedr Pont Steffan a'r Fro. Yn ymrysona yr oedd Morgannwg, Dinbych a Maldwyn. Testun yr Englyn Cywaith oedd 'Nodyn Tad i Brifathro'. Y ddau englyn a darodd deuddeg gyda'r gynulleidfa oedd un Dinbych a Maldwyn. Dyma un Dinbych:

Annwyl Syr nid oedd Wil Sam – yn dda iawn

Ddoe ac yn sâl gythgam,
Fel ci heb drafaelio cam
O doilet, fy nhad William.

Ac un Maldwyn:

Bennaeth, os gelli esbonia – ffrydio
ein Ffredi i'r isa'
a chog Agnes drws nesa
hen yffar dwl i ffrwd A!

Y ddau englyn yn sbarduno'r cof am englynion a cherddi am ysgolion. Yn ei gyfrol 'Haearn Iaith' a gyhoeddwyd yn 1996 mae gan y Prifardd Robat Powell ddau englyn:

Ysgol Gymraeg Caerffili
Grym y gwŷr a'u magwrydd – ni allodd
Dywyllu dy gynnydd;
Ti mwy yw caer y ceirydd
A'r iaith ar dy dyrrau'n rhydd.

Ysgol Ynyswen
Lleda hwyr trwy gyll y darren – oeda'r
Cysgodion byd domen;
Gwawr ddydd sydd yn Ynyswen
A'i haul hi yw'n hiaith lawen.

Yn ei drydedd gyfrol o'i farddoniaeth, 'Ar Ben y Lôn', 2019, ceir englyn Idris Reynolds i Ysgol Bro Sannan.

Er i'n rywfodd ddiffoddi – hen danau
Diwydiannol Rhymni
Mae'n ein bröydd newydd ni
I'r Wenhwyseg ffwrneisi.

Yn y gyfrol 'Bro a Bywyd Rhydwen Williams' (1916-97) cyhoeddwyd ei gerdd i Ysgol Gymraeg Gilfach Fargod, ynghyd â llun ohoni. Yn 1970 yr agorwyd yr ysgol yn ei safle bresennol ond sefydlwyd yr achos yn 1963. Ar gyfer dathlu pen-blwydd yr ysgol yn 21ain yn 1984 y gweithiodd Rhydwen y gerdd. Dyma bennill olaf y gerdd:

Rhoi urddas dysg a wna yr
ysgol
a chymryd ein rhai bychain
i'w chôl;
a'i nod hefyd yw ein dyfodol.

Yr ail linell yn ein hatgoffa
bod Mudiad Ysgolion Meithrin, neu Mudiad
Meithrin erbyn hyn, yn ddeugain oed eleni:

Cawn winwydden yr heniaith – yn uchel
o lwch gwan obaith.
Ac o ro cwmwd y graith
Gwin i'w hil a gawn eilwaith.

Cyfarch Cylch Meithrin Glyn Ebwy a
gyfarchwyd gan Robat Powell. Yn aml iawn y
byddaf yn edrych ar lun o Standard 3 a 4
Ysgol Gynradd Pentraeth, tymor 1950-51, a
chofio englyn Gerallt, 'Canol Oed':

"Yma, syr," mor amserol – reolaidd
Yw'r alwad foreol,
Ond brynhawn, pan awn yn ôl
Nid pob un sy'n bresennol.

O'r naw bachgen sy'n y llun mae chwech
wedi marw. Sôn am gofrestru, Cofrestr Ysgol
Pantglas, Aberfan, ydy thema Gruffudd
Owen, 'Ateb'.

Hen friw y gri foreuol a dreiddia
drwy'r huddyg bentrefol
yn ddieiriau fyddarol
nid oes neb yn ateb nôl.

Ni allaf anghofio englyn R. J. Rowland, Y Bala (1915-2008), Clais ar is-deitl. 'Er cof am hen athro Mathemateg':

Aros mae cawod eiriau yn y cof
Sy'n nacâd i faddau
Na syrio hwn am sarhau
Un didwyll ei wendidau.

Na, ni wnafr restru'r athrawon o Ysgol Gyfun
David Hughes, Beaumaris, sy'n dod i'r co'
wrth ddarllen yr englyn. Dim ond dweud i mi
fynd o'r tu arall heibio iddynt ar Faes y
Genedlaethol.

Gobeithio bydd y tywydd yn braf pan fyddwch chi'n darllen hwn. Mae'r tywydd yn aml yn hyfryd ym mis Medi pan fydd y plant yn mynd nôl i'r ysgol - yn well na'r gwyliau haf! Ydych chi wedi clywed yr *ymadrodd* "Ha' Bach Mihangel" ("Michaelmas Summer"), pan fydd y tywydd yn braf yn hwyr yn y flwyddyn. Mae'r Ha' Bach yn gallu ein *twyllo* ni achos bod y tywydd mor braf - ond fydd e ddim yn *para'n* hir ac mae'r gaeaf ar gyrraedd. Dyma gerdd gan Alun Jones ar y thema yma.

Ha' Bach Mihangel

I fyny'r dyffryn fe'i gwelais yn dod
Mor debyg i'r Haf ag y gallai fod,

Gan ddiog *hamddena'n* yr haul ar y rhiw,
A'r *tes* yn chwarae ar ei wisgoed lliw.

Guto yn *llewys ei grys* ar y *das*
A'r *gwyddau'n rhodianna'n* y *soflydd* cras.

Ni ddaeth i feddwl neb yn y byd
Fod dim ond *hawddgarwch* dan ei *gochl* clyd,

Nes clywed y *cynydd* â'i *dalihô*
Yn galw'i *fytheiaid* i goed y fro.

ymadrodd : phrase   *twyllo* : deceive   *para* : last, continue
tes : heat, fine weather   *yn llewys ei grys* : in his shirtsleeves
gwyddau : geese   *rhodianna* : strutting about   *soflydd* : stubble
cochl : cloak   *cynydd* : huntsman   *talihô* : tally-ho!

Dau gwestiwn :

Symbol o beth yw'r *cynydd* neu'r heliwr?

Beth fydd y *bytheiaid* neu'r cŵn hela yma yn ei wneud?

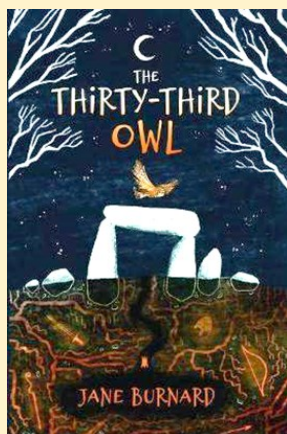

hamddena : taking things easy
tas : haystack
hawddgarwch : friendship, kindness.
bytheiaid : hounds

Clwb Darllen "Cwmni"

The Thirty-Third Owl

Onid yw plant cynradd yn lwcus y dyddiau yma? Mae dewis cyfoethog o lyfrau gafaelgar ar eu cyfer. Dyma'r diweddaraf ohonynt - "The Thirty-Third Owl" gan Jane Burnard. O weld cynifer o oedolion sydd wedi mwynhau straeon Harry Potter, "War Horse" ac yn y blaen mae'r genre hwn yn addas i blant o bob oedran. Felly, hefyd y llyfr hwn.

Mae'r tair brawddeg gyntaf yn mynnu sylw'n syth. Mae'r ddau brif gymeriad, Rose a lanto, yn tynnu'r stori trwy ffantasi, ofn, hanes a chwerthin yn gytbwys. Ar ôl pob antur mae'r plant yn dychwelyd adre am swper neu frecwast sy'n gwneud yr anghredadwy yn gredadwy ac rydym ni'n dechrau gwneud synnwyr o'u breuddwydion, neu ai breuddwydio maen nhw?

Saesneg yw iaith y llyfr ac mae'r rhan fwyaf o'r cymeriadau'n siarad yn y Gymraeg. Yn y dechrau mae Rose ac lanto yn siarad Saesneg â'i gilydd ond erbyn diwedd y llyfr maen nhw wedi penderfynu troi at y Gymraeg. Ysbrydoliaeth i blant.

Jest un cwestiwn bach sydd ar ddiwedd y llyfr. Problem? Dim byd o'r fath. Mae dilyniant ar y gweill eisoes a byddaf yn disgwyl amdano'n eiddgar.

Mary Jones

Hogan Fach o'r Blaina

Dyma hunangofiant un o awduron mwyaf toreithiog ein cenedl. Yng nghefn y llyfr rhestrir pymtheg ar hugain o deitlau gwaith a gyhoeddodd "Eigra", sef Eigra Lewis Roberts.

Sut felly mae disgrifio'r awdur poblogaidd yma? Mae hi'n nofelydd, storïwr, dramodydd, sgriptwraig, Bardd y Goron; mae wedi cyhoeddi yn Saesneg yn ogystal â'r Gymraeg a hefyd yn awdur llyfrau plant; mae'r rhestr yn ddiddiwedd.

Efallai ei bod yn fwyaf adnabyddus am ei gwaith ar 'Minafon', cyfres boblogaidd S4C a darddodd o'i llyfr 'Ha' Bach'. Cofiw'n hefyd am ei nofel bwerus am streic y Penrhyn, 'Rhannu'r Tŷ'; ei chyfieithiad o ddyddiadur Anne Frank a'i hastudiaeth o waith Kate Roberts ar gyfer Llên Cymru.

Ceir dau brif llyn i'r hunangofiant, sef ei hanes personol a theuluol sy'n plethu'n daclus ochr yn ochr â'i datblygiad yn awdures. Mae'n crynhoi ei hatgofion drwy ddweud mai "Rhwyd bysgota o gof, yn llawn tyllau, sydd gen i, a honno'n gadael i'r pysgod yn ogystal â'r dŵr lifo drwyddi." Ond mae'r darnau - y pysgod - sy'n dal yn y rhwyd honno yn hynod flasus a diddorol. Cynnyrch awdur a gafodd bob anogaeth gan ei rhieni i feithrin ei chrefft a hynny wedyn gan Llew, ei gŵr. Ac, er hyfforddi i fod yn athrawes, ni apeliodd hynny rhyw lawer. A diolch am hynny, neu bydda'r genedl wedi'i hamddifadu o lenor gwych.

Dyfyniadau o gerddi a phytiau o'i gwaith ei hun ac eraill yw bron i hanner cynnwys y llyfr. Ond, wrth gyflwyno ei hunangofiant drwy ei gwaith a ydy'r person, yr awdur, yn celu y tu ôl i'w chynnyrch? Mae'n holi ei hun ar dudalen 174, "... be fyddwn i wedi'i wneud heb y llyfrau torion 'ma, mewn difrif?". Mae'n cyfaddef ei dyled i feirniaid ac adolygwyr. Dywed hefyd na ddylai unrhyw un gynnig adolygiad heb ddarllen y llyfr ddwywaith neu dair. Wel, rhaid cyfaddef na brofais i unrhyw chwant ailddarllen y llyfr.

Un o wendidau'r gyfrol yw ei bod yn anodd gwerthfawrogi penodau sy'n delio â chyhoeddiadau nad yw'r darllenydd yn gyfarwydd â nhw. Ond, ar y llaw arall, mae hefyd yn symbyliad i fynd i edrych am rai o'r cyfrolau a enwir, yn enwedig "Fel yr Haul" ym mhennod 41, sy'n seiliedig ar waith a bywyd Morfydd Llwyn Owen.

Llyfr gwerth ei ddarllen, yn arbennig i'r sawl sy'n gyfarwydd â gwaith Eigra.

Ben Jones

PWYLLGOR a SWYDDOGION

Cadeirydd: Robert Dutt

Ysgrifennydd Cofnodion: Ann Lewis

Trysorydd: Eyron Thomas e.thomas119@btinternet.com

Golygydd: Ben Jones benamarycwmni@yahoo.com 02920 862428 07891916046

Ysgrifennydd: Marian Fairclough faircloughmarian@gmail.com 02920885151

Dosbarthu a Golygydd Lluniau: Mary Jones

Y Pwyllgor: Eirlys Thomas, Gareth W. Williams, Dilys Williams, **Cynorthwy-ydd:** Jan Penney

Hysbysebu: Bethan Ollerton Jones, Menter Iaith **Gweplyfr/ Face book:** Papur Bro Cwmni

Gwefan: Menter Iaith Sir Caerffili.cymru/

e-bost: Golygydd@papurcwmni.cymru benamarycwmni@yahoo.com

Cedwir yr hawl i gwtogi neu newid erthyglau neu luniau yn unol â gofynion golygyddol.

*Ariennir yn
rhannol gan
Lywodraeth
Cymru*